

ma zakotwiczenie w chrześcijańskiej miłości bliźniego, nad absolutyzmem naukowo-technicznym.

Analizy omawianej rozprawy oraz jej wnioski potwierdzają zasadność podjęcia tytułowego zagadnienia, jego niezwykłą aktualność oraz merytoryczną wagę, zarówno na polu badań naukowych, jak i praktycznych zastosowań w sferze poszanowania wartości i godności osoby ludzkiej i jej życia. Świadczy to także o badawczej wrażliwości autora oraz o potrzebie pogłębienia pola naukowej argumentacji w zakresie moralnym na tak istotnych płaszczyznach ludzkiej egzystencji. Monografia ta stanowi niewątpliwie szczególnie ważną pozycję dotyczącą bioetyki przedstawionej w ujęciu teologicznym, i to nie tylko na płaszczyźnie życia chrześcijańskiego. Jest to właściwie pierwsze na rynku polskim monograficzne opracowanie przybliżające stan badań i poglądów na temat „przeszczepiania organów pojedynczych i ich pamięci”.

Rozprawa ks. S. Białego pozostaje pod wpływem chrześcijańskiego personalizmu, odwołuje się do nauczania Magisterium Kościoła oraz współczesnej myśli filozoficznej. Cechą i wartością badawczo-metodologiczną podjętych tu analiz jest odniesienie do metody personalistycznej, której hermeneutyczną zasadą jest osoba ludzka, ujmowana w swej ontologicznej i egzystencjalnej złożoności. Pod względem formalnym metoda ta pozwala ukazać osobiste doświadczenie jako przeżycie wspólnotowe – między-ludzkie oraz między człowiekiem a Bogiem, tak w wymiarze horyzontalnym, jak i wertykalnym. Na płaszczyźnie epistemologicznej takie podejście umożliwiło opisanie i zidentyfikowanie doświadczeń egzystencjalno-moralnych przy użyciu metod z zakresu fenomenologii, psychologii, socjologii oraz nauk biolo-

giczno-medycznych, wspierających interpretację etyczno-teologiczną. Takie podejście badawcze umożliwia też odczytanie z Magisterium Kościoła praktycznej poprawności aksjologicznego myślenia i postaw w zakresie bioetycznych problemów związanych z przeszczepami ludzkich organów. Odwołanie się do zasady personalistycznej pozwoliło także autorowi omawianej rozprawy uniknąć subiektywnych interpretacji i dokonać interesującego opracowania stanu świadomości i badawczych potrzeb oraz życiowych postaw dawców i biorców organów do przeszczepów oraz służb medycznych zaangażowanych w tego rodzaju pomoc człowiekowi.

Lektura tej książki winna stanowić pomoc w podejmowaniu decyzji o przekazaniu organów do przeszczepu, co jest bardzo aktualnym problemem i zadaniem współczesności, gdyż przyczynia się do ratowania życia innym ludziom.

JÓZEF ZABIELSKI

Henri Joyeux, *Szkola życia i miłości. Dzieci i młodzież pytają, rodzice odpowiadają. Cztery rozmowy o ekologii seksualnej*, tłum. D. Śliwa, Gaudium, Lublin 2011, ss. 261.

Dbłość o środowisko naturalne oraz potrzeba zmniejszenia poziomu zanieczyszczeń, produkcji i emisji toksycznych substancji to priorytety wielu współczesnych rządów oraz organizacji pozarządowych. Uświadomienie sobie zagrożenia wynikającego z eksploatacji dóbr naturalnych rodzi coraz większe zaniepokojenie i prowadzi do podejmowania prób ratowania Ziemi. Należy zatem powiedzieć,

że w XXI wieku ekologia staje się ważnym kierunkiem działania i słusznie zwraca się na nią coraz większą uwagę. Świadczy to w pewnym sensie o wzroście świadomości odpowiedzialności za los przyszłych pokoleń. Jednakże konieczne staje się również dopowiedzenie, że współczesna ekologia koncentruje się jedynie na środowisku naturalnym, rozumianym jako *habitat* człowieka, pomijając niestety samą istotę ludzką. Zapomina się bowiem o podstawowej prawdzie, którą przypomniał Jan Paweł II w encyklice *Centesimus annus*, że sam człowiek ze swoimi relacjami stanowi fundament każdego ekosystemu¹. Stąd też należy zwrócić uwagę przede wszystkim na rozwój ekologii ludzkiej, co przyniesie wymierne korzyści w sferze dbałości o środowisko naturalne.

Niewątpliwie jednym z naglących problemów dotyczących współczesnego człowieka, powodujących ogromne spustoszenie w środowisku jego życia, jest niewłaściwe (nieekologiczne) rozumienie i przeżywanie płciowości osoby. Widoczny jest swoisty zanik tożsamości osoby w tej sferze, prowadzący do zafałszowania prawdy o niej samej. Dochodzi zatem do zanieczyszczenia fundamentalnych dla dobrego, zdrowego funkcjonowania środowiska ludzkiego odniesień i wartości. Chodzi tu oczywiście o relację prawdziwej miłości względem Boga, drugiego człowieka i samego siebie. Stąd też rodzi się nagląca potrzeba mówienia o tym i kształtowania odpowiednich postaw, uwzględniających piękno i bogactwo osoby jako bytu duchowo-cieleśnego. Rodzi się więc potrzeba pracy na płaszczyźnie ekologii seksualnej, opartej na właściwych wartościach, ujmujących całego człowieka.

Próbą takiego ujęcia ludzkiej seksualności w kategoriach ekologii seksualnej jest książka Henriego Joyeuxa. Autor ten, ceniony we Francji profesor medycyny, w swoich publikacjach podejmuje tematy ważne z perspektywy troski o ludzkie zdrowie, zarówno w wymiarze cielesnym, jak i psychicznym. Jako lekarz dysponuje odpowiednią wiedzą na temat funkcjonowania organizmu człowieka, co pozwala mu być autorytetem w tej dziedzinie. Jednakże Joyeux nie ogranicza się jedynie do wiedzy medycznej, ale podejmuje temat ludzkiej seksualności także w szerszym kontekście, uwzględniając całe bogactwo osoby. Pozwala mu na to własne doświadczenie życiowe jako męża i ojca wielodzietnej rodziny. Jednocześnie bardzo ważne dla oceny jego twórczości, a tym samym przedstawianej publikacji, jest założenie przez niego Szkoły Życia i Miłości, ośrodka będącego miejscem właściwej edukacji młodego człowieka w kwestiach związanych z przeżywaniem własnej płciowości [s. 17]. Omawiana książka stanowi zatem zapis rozmów autora z młodzieżą na tematy, które często traktuje się jako *tabu* i pozostawia bez odpowiedniego wyjaśnienia, co sprzyja kształtowaniu się niewłaściwych postaw wśród dorastającej młodzieży. Celem Joyeuxa jest danie młodemu człowiekowi wyczerpujących odpowiedzi na tematy związane z właściwym, ekologicznym przeżywaniem własnej płciowości. Według autora tylko konkretna wiedza, udzielona w odpowiednim wieku i połączona z prawdą o człowieku i bogactwie jego natury, pozwoli na kształtowanie odpowiedzialnych postaw na płaszczyźnie seksualnej. W konsekwencji zapewni to młodemu człowiekowi właściwy rozwój i zaspokoi jego pragnienie szczęścia.

Publikacja składa się z czterech rozdziałów podzielonych według wieku osób

¹ Por. *Centesimus annus*, nr 38-39.

(4-20 roku życia), z którymi autor rozmawia. Pierwszy z nich kierowany jest, co wydaje się słuszne, do rodziców. Uczula ich na potrzebę rozmawiania z własnymi dziećmi na temat seksualności już w wieku 4 lat. Jednocześnie stanowi pomoc w prowadzeniu tak trudnych debat. Pozostałe trzy rozdziały adresowane są do młodych ludzi z następujących grup wiekowych: 10-13 lat, 13-15 lat oraz 15-20 lat. Podział ten wydaje się bardzo dobry, gdyż uwzględnia poszczególne etapy rozwojowe człowieka. Stąd też podejmowane kwestie mieszczą się w odpowiednich rozdziałach przeznaczonych dla młodych, którzy w danym okresie swojego życia potrzebują informacji na określony temat i są w stanie zrozumieć dane zagadnienie. Autor nie boi się zatem mówić o takich kwestiach, jak: sposób przekazywania życia, rozwój narządów płciowych, naturalne metody planowania rodziny. Zagadnienia te w dużej mierze omawia od strony biologicznej, co często stanowi trudność dla rodziców i wychowawców i wywołuje swoiste zakłopotanie. Bardzo ważnym tematem podejmowanym przez autora jest próba odkrycia przed młodzieżą istoty prawdziwej miłości, która wyraża się w darze ze swojego życia i odpowiedzialności za drugą osobę. Kwestie te Joyeux podejmuje przede wszystkim w ostatnim rozdziale przeznaczonym dla młodzieży w wieku 15-20 lat, co jest świadectwem dobrej orientacji w procesie rozwojowym człowieka, a tym samym w potrzebach młodych ludzi. Tym bardziej publikacja Joyeux jest pomocna w mówieniu o tym bogactwie ludzkiej natury. Jednocześnie podejmuje zagadnienia stanowiące poważne zagrożenie dla odpowiedniego odkrywania i przeżywania własnej płciowości: masturbacji, przedwczesnego podejmowania współżycia seksualnego, antykoncepcji, aborcji, chorób przenoszonych

drogą płciową, homoseksualizmu. Liczba podejmowanych tematów jest duża i wynika z pytań stawianych często przez młodych z danych grup wiekowych. Tym bardziej warto podkreślić, że na końcu każdego z rozdziałów umieszczono indeks omawianych zagadnień, co ułatwia czytelnikowi odnalezienie aktualnie interesujących go tematów. Należy również dodać, że całość książki stanowi zwartą, logiczną strukturę, odpowiadającą podejmowanym celom i treści publikacji.

Chcąc dokonać oceny książki H. Joyeuxa, należy zwrócić uwagę na metodologiczną i merytoryczną płaszczyznę prezentowanej publikacji. Charakterystyczna już od samego początku jest otwartość i bezpośredniość autora oraz jego odwaga w przedstawianiu trudnych treści. Dodatkowo Joyeux wykazuje delikatność i szacunek wobec swoich odbiorców, zachowując cierpliwość w momencie niepodjęcia przez nich proponowanych tematów. Ogromną wartością tej książki jest używany język. Joyeux prezentuje umiejętność łatwego, obrazowego przedstawiania trudnych zagadnień związanych z płciowością. Formę stosowanego języka dostosowuje do danej grupy wiekowej, przechodząc od sformułowań symbolicznych do bardziej obrazowych. Świadczy to o dobrej znajomości omawianych zagadnień i kompetencji autora. W efekcie sprawia to, że odbiorca uzmysławia sobie jednocześnie delikatność i wagę podejmowanych zagadnień, co rodzi pozytywne zainteresowanie. Dodatkowo budzi to zaufanie do autora, a czytelnik ma świadomość, że może liczyć na jego zrozumienie i radę. Warte podkreślenia jest używanie sformułowania „tajemniczy ogród” na określenie bogactwa ludzkiej płciowości. Termin ten pozwala na uświadomienie sobie piękna tej sfery ludzkiego bytowania i konieczności dba-

nia o nią. Jednocześnie zwraca uwagę na kwestię ekologii w obszarze seksualności. W ten sposób autor wzywa do twórczego przeżywania własnej płciowości (por. s. 166; 250), co stanowi fundament ekologii seksualnej². Ponadto przestrzega przed różnego rodzaju formami manipulacji, przede wszystkim medialnej, które prowadzą do zanieczyszczenia i zdeformowania owego „tajemniczego ogrodu”.

Trend ten, pozytywny i godny uwagi, prezentowany jest w całej omawianej publikacji. Jednakże wydaje się, że autor nie uniknął zaprezentowania myśli, które rodzą pewne wątpliwości natury merytorycznej. Można bowiem zauważyć pewną niekonsekwencję w nazewnictwie. *Joyeux* z jednej strony odnosi się do płciowości jako rzeczywistości wielopłaszczyznowej, wyrażającej się w wymiarze duchowym, zmysłowym i cieleśnym (s. 15), a z drugiej strony oddziela edukację seksualną od edukacji „uczuciowej” (s. 27). Rodzi się zatem pytanie, czy można, w kontekście dynamicznej koncepcji płciowości, rozdzielać te dwie sfery? Wydaje się, że jest to niebezpieczny zabieg. Można zatem przypuszczać, że autor, używając takiego sformułowania,

² Kwestię twórczego przeżywania płciowości podejmuje prof. W. Fijałkowski, ukazując ją jako element konieczny w kształtowaniu ekologicznego podejścia do prokreacji. Fijałkowski podkreśla potrzebę uświadamiania i akceptowania w sobie pobudzeń natury seksualnej, które świadczą o bogactwie osoby. Świadomość i akceptacja pozwalają na odpowiednie przetworzenie owych pobudzeń, rodząc odpowiedzialność za siebie i drugiego człowieka oraz poczucie szczęścia i własnej godności. Jednocześnie przestrzega przed tłumieniem w sobie energii seksualnej, co w efekcie rodzi lęk i może skutkować szeregiem zaburzeń natury psychicznej. Por. W. Fijałkowski, *Niewykorzystany dar płci*, Kraków 1997, s. 24-30.

określa edukację seksualną jedynie jako pewnego rodzaju wiedzę z zakresu ludzkiej biologii, zawężając w ten sposób jej przedmiot, co jest sprzeczne z ogólnym założeniem publikacji³. Uwidacznia się więc wieloznaczne i niejasne wykorzystywanie pojęć, takich jak płciowość i seksualność (s. 63; 67; 68; 74; 75; 107; 142; 174). Brakuje zatem trafnego zdefiniowania kluczowych dla całej publikacji terminów. Jasne ich określenie we wstępie stanowiłoby fundament dla późniejszych wypowiedzi w tym zakresie.

Warto zastanowić się również nad kwestią wymagań stawianych młodemu człowiekowi. Sugerowanie, że możliwe i pożądane jest osiąganie pełnoletności w wieku 15 lat, przy jednoczesnym podkreśleniu, że prawo stanowione określa pełnoletność w wieku 18 lat (s. 191), może nieść ze sobą ambiwalentne skutki. Z jednej strony rodzi w młodym człowieku postawę odpowiedzialności za swoje życie i jego rozwój oraz jest przejawem zaufania ze strony dorosłych. Z drugiej strony może rodzić poczucie złudnej dojrzałości, której konsekwencją bywa swowola.

Spore wątpliwości budzi także określenie pigułki poronnej jako lekarstwa (s. 124), a także stwierdzenie, że spirala wewnątrzmaciczna powoduje nieumyślne przerwanie ciąży (s. 146). Powyższe sformułowania przeczą ekologii życia seksualnego, która stanowi przedmiot formalny publikacji *Joyeuxa*. Należy jednak dodać, że nie można podejrzewać autora o zgodę

³ Należy podkreślić, że człowiek jest istotą płciową nieprzerwanie, niezależnie od wieku. Stąd też jest wezwany do wyrażania siebie jako mężczyzna czy kobieta przez całe swoje życie, chociażby w aspekcie rodzicielstwa. Z prawdą tą wiąże się zatem nieustanne dojrzewanie (edukacja) w sferze własnej seksualności.

na korzystanie z tego rodzaju środków. Wręcz przeciwnie. Prezentuje on stanowczy sprzeciw wobec wykorzystywania tych pseudomedykamentów.

Pomimo wyżej zaznaczonych wątpliwości należy podkreślić, że są one raczej wynikiem charakteru omawianej książki, a nie poglądów czy niekompetencji autora. Publikacja ta nie stanowi bowiem opracowania *stricte* naukowego, ale jest zapisem rozmowy Joyeuxa z młodzieżą. Stąd też prezentowana w niej treść jest zapisem języka mówionego, w którym dopuszczalne są pewne skróty myślowe. Dlatego należy stwierdzić, że owe wątpliwości natury merytorycznej nie przekreślają wartości tej książki i nie wpływają na realizację celów postawionych przez autora.

Podsumowując niniejsze rozważania, trzeba stwierdzić, że H. Joyeux w sposób odważny podejmuje bardzo istotne tematy dla życia ludzkiego. Co najważniejsze, czyni to w sposób odpowiedzialny, zgodnie z fundamentalnymi zasadami moralnymi. Zwrócenie bowiem uwagi na potrzebę ekologicznego, tzn. integralnego,

traktowania ludzkiej płciowości podkreśla wartość osoby, uświadamiając jej bogactwo wewnętrzne, o które należy dbać od najmłodszych lat. Jednocześnie autor uczula na konieczność rozmawiania na te tematy w sposób otwarty, w zgodzie z prawdą, co w dzisiejszej kulturze jest bardzo utrudnione z uwagi na szerzenie się redukcjonistycznych koncepcji osoby. Joyeux realizuje zatem postawiony w tej książce cel, jakim jest ukazanie ekologicznego podejścia do własnej seksualności. Stąd też jego publikacja, ujmująca ludzką seksualność integralnie, zgodnie z prawdą o człowieku, jest bardzo wartościowa przy określaniu podstaw „ekologicznego” wychowania seksualnego. Jej prosty język pozwala na lepsze zrozumienie treści oraz stanowi ogromną pomoc dla rodziców i wychowawców w rozmowie z dziećmi i młodzieżą na tematy związane z płciowością. Warto zatem sięgnąć po tę książkę, będącą swoistym źródłem dla właściwego zrozumienia i przeżywania własnej płciowości.

ŁUKASZ NIZIO